

SIYASAL YAŞAMIN BELİRLENMESİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ

E. Özgür GÖNENÇ*

Les Roles Des Moyens De Communication Pour La Determinacion de la vie Politiques

Dans cet article intitulé "les rôles des moyens de communication pour la détermination de la vie politique" nous avons parlé le rôle des moyens de communication de masse dans la détermination de la vie sociale. Tout d'abord on a parlé des rôles des moyens de communication de masse. Puis on a donné des exemples des différents moyens de communication. En conclusion on a parlé des influences sur la constitution de la vie sociale.

Mots cles: Communication, la vie politique

.....

Günümüzde medyanın toplumu bilgilendirmek, eğlendirmek gibi işlevlerinin yanı sıra toplumu siyasal iktidarların

* Yrd.Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

etkilerinden haberdar etmek gibi çok önemli bir işlevi bulunmaktadır.

Bugün medya adıyla anılan kitle iletişim araçları, ilettiği mesajlarla toplumun bilgi edinme sürecini yönlendiren en güçlü faktördür. Medyanın insanların bilgilenme sürecinde baş etmen oluşu, insanların davranışlarının ve kanılarının medyadan etkilendiği ve medyanın kamuoyu oluşumunda çok güçlü bir silah olduğu herkes tarafından kabul görmektedir.

Kamuoyu oluşturmak politikacılar açısından büyük önem taşıdığından medya, politikacıların ilgisini çekmektedir. Medya ve siyaset ilişkilerinin temelinde, medyanın kamuoyu oluşturma özelliğine siyasal iktidarların gösterdiği ilgi yatmaktadır.

Siyasal iktidarların kendilerine karşı olan medya kuruluşlarına sansür uygulamaları medya-siyaset ilişkilerinin başka boyutunu oluşturmaktadır. Ayrıca toplumun ve kamuoyunun biçimlenmesinde önemli bir rolü olan medyanın elinde bulundurduğu bu güç politikacılar tarafından kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda kullanılmaktadır.

Günümüzde iletişim herkesin ilgisini çeken yeni bir bilim, çağdaş bir uzmanlık alanıdır. İletişim dünyasının doğal gelişimi kuşkusuz sanayicilerden siyasetçilere her kesimin bir boyutu ile yararlandığı alandır. İletişim çok eski çağlardan beri insan hayatının çok önemli bir yönü olmuştur. İletişim hakkında çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Ortak nokta, insanlar arasında enformasyonun, fikirlerin ve davranışların paylaşılmasıdır. (Turam, 1994 s: 43)

İletişimin toplumun farklı düzeylerinde farklı kullanım biçimleri bulunmaktadır. Bu yönde en genelleyici olan Burton ve Dimpleby'nin çalışmalarıyla ortaya çıkan iletişimin 5 ayrı kullanım biçiminin olduğu tanımdır. Bu 5 ayrı kullanım biçimi; kişinin içsel iletişimi, bireyler arası iletişim, grup iletişimi, kitle iletişimi, ve kişi dışı iletişim olarak tanımlanmaktadır. (Yüksel, 2001 s: 2)

Kitle iletişim araçları insanları eğlendirmenin yanında dünyada olup bitenler hakkında haber iletme görevini de üstlenmektedir. Özellikle radyo ve televizyonların dünyanın her tarafından haber iletmeleri insanların dünya görüşünün genişlemesine büyük katkılar sağlamıştır. Genel olaylar hakkında olduğu kadar politik olaylar hakkında da insanları bilgilendirmek ve kanı oluşturabilmek için kullanılan kaynak kitle iletişim araçlarıdır. (Turam, 1994 s: 45)

İletişimin kitlelere ulaşmasını sağlayan teknolojilerin bulunuşu ile kitlesel kullanım alanlarına kavuşan kitle iletişimi bu teknoloji sayesinde geniş kitlelere ulaşabilmiş ve "kitle iletişim araçları" adını almışlardır. (Yüksel, 2001 s: 4)

Kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden biri de yazılı basın kapsamına giren gazetelerdir. Gazeteler hem önemli bir eğitim aracı hem de kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olan bir araçtır.

Gazeteler ayrıca politik ve ekonomik alanda etkili bir silahtır. Fakat artık günümüzde gazetecilik mesleğinin gerektirdiği gibi yerine getirilmesi için çok büyük ekonomik kuruluşlara gereksinim duyulmaktadır. Gazetelerinin mülkünün büyük sermaye sahiplerinin elinde bulunması ile geniş halk kitlelerine belirli düşünceleri benimsetmeye çalışmanın olanağı daha da artmaktadır.

Hızlı ilerleyen, pahalı teknolojilerin de ancak büyük sermaye sahipleri tarafından satın alınabilmesi kitle iletişim araçlarında bir tekelleşme yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu tekelleşme halkın görüşlerinin ve kanılarının oluşmasında son derece etkili olmaktadır.

Teknolojinin ilerlemesi kitle iletişim araçlarını çeşidini de arttırmaktadır. Çeşitleri artan kitle iletişim araçlarının etki alanları da genişlemektedir. Günümüzde, televizyon, gazete, dergi, kitap, broşür, fotoğraf, bilgisayar alanında bir çok teknolojik gelişme kaydedilmiştir. (Dalkıran 1995 s: 26)

Medya-siyaset ilişkisinden söz etmeden önce medyanın tanımını yapmanın ve işlevlerini belirtmenin doğru olacağı kanısındayız.

Medya aslında Latince kökenli çoğul bir sözcüktür. Tekili ise "medium" dur. Medium sözcüğü ise "ara" "orta" gibi anlamlara gelmektedir. Görsel-işitsel ve yazılı basın için kullanılan media sözcüğü ise İngilizce'de "Mass media" olarak bilinen kitle iletişim araçlarına karşılık gelen terimdir. Kitle iletişim araçları, 1990'lı yıllardan sonra kullanım kolaylığının verdiği rahavetle de yerini medya terimine terk etmiştir. (Sağnak, 1996 s: 43)

Medyanın ya da gazeteciliğin temel işlevi en genel tanımlama ile, haber verme işlevini yerine getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında işlev sözcüğü medyanın gerçekte ne yapması gerektiği ve amacının ne olduğudur.

Kitle iletişiminin işlevleri üzerinde yapılmış pek çok sınıflandırma bulunmaktadır. Bunların arasında en popüler olanı Unesco Komisyonunca hazırlanan ve Mc Bride raporu olarak

bilinen çalışmadır. Söz konusu raporda kitle iletişiminin 8 işlevinden söz edilmektedir:

- 1) Haber ve bilgi alma işlevi
- 2) Toplumsallaştırma işlevi
- 3) Gündüleme işlevi
- 4) Tartışma ortamı hazırlama işlevi
- 5)Eğitim işlevi
- 6)Kültürün gelişmesine katkı işlevi
- 7)Eğlendirme işlevi
- 8) Bütünleştirme işlevi (Yüksel, 2001 s: 7-8)

Demokratik bir düzende kitle iletişim araçlarının en temel işlevi kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olmaktır. Kitle iletişim araçları kamuoyu oluştururken toplumdaki farklı fikir ve görüşler arasında ayırım yapmaksızın duyurma sorumluluğuna sahip olmalıdır. Siyasal sistemi algılanabilir bir şekle indirgemek ve böylece siyasi bilinçlenmeyi sağlamakla yükümlü olan kitle iletişim araçları bu arada eleştiri ve denetleme görevini de üstlenerek yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç durumunda olmaktadır. (Yüksel, 2001 s:8)

Medyanın topluma karşı çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. Her meslekteki insanlar gibi gazetecilerin de topluma karşı sosyal bir sorumluluğu vardır. Gazeteciler meslek ilkeleri doğrultusunda toplum yararını gözeterek haberlerinde topluma karşı olan sorumluluklarını unutmadan her zaman doğruları, saptırmadan tarafsız olarak aktarmak ve bunu yaparken de toplum yararını gözetmek durumundadır. Gazetecilik mesleğini onurlu bir meslek

yapan özelliği de zaten budur. İnsanların kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı meslek gazetecilik değildir.

Görüldüğü üzere basın toplumun bilinçlenmesinde çok önemli bir görev üstlenmektedir. Basın politikacıların toplum adına denetlenmesi işlevini de yerine getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, basın toplum yararı açısından büyük bir sorumluluk üstlenmektedir.

Medya ile politika arasındaki ilişki başta sosyal bilimciler olmak üzere herkesin ilgisini çekmektedir. Medya, politikacıların topluma mesajlarını iletebileceği en önemli mecradır. Medyanın görevi temelde iktidarı denetlemek ve kamuoyunun sesi olmak biçiminde dile getirilmektedir. Bu nedenle medya, yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak tanımlanmaktadır.

Bir medya kuruluşu için en önemli özellik bağımsızlık ve tarafsızlıktır. Medya kuruluşunun bağımsızlığı ve tarafsızlığı medya dışında iş yapıp yapmamasına bağlıdır. Medya dışında iş yapan medya patronları sahip oldukları basın kuruluşlarının ne kadar bağımsız olacağı da tartışma konusudur.

Oysa ki medyanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı çok önemlidir. Toplumun ve politikacıların görüşlerini dayandırdıkları bilgi öncelikle medyadan gelmektedir. Dünyanın her tarafından gelen insanların özel tartışmalarından tutun da siyasi karar mercilerinin etkinlikleri medya tarafından etkilenmekte ve hatta belirlenmektedir. Kamuoyunun gündemini belirleyebilmekten kaynaklanan bu büyük güç, medyayı çok güçlü bir silah haline getirmektedir.

Bu açıdan bakıldığında medya ile siyaset arasında bir ilişki bulunmaktadır. Günümüzde politikacılar, seçim kampanyalarını,

mitinglerini, partinin imajını hep televizyonda yayınlanacak görüntülere göre yapmaktadırlar. Medya mensupları ise içinde doğdukları ekonomik, toplumsal ve politik ortamın ürünüdür. Muhabirler, şefler, editörler, yapımcılar, anchorman'ler, genel yayın yönetmenleri, patronlar ideolojik yapılarını, politik görüşlerini habere aksettirirler. (Sağnak, 1996 s: 126)

Medyanın politik olarak büyük önemi vardır. Toplumun, olayları ve politikacıları izlemek için en fazla kullandığı araçlar, gazete, radyo ve televizyondur. Bu kitle iletişim araçları yeri geldiğinde seçmenlerin siyasal kararlarında rol oynamaktadırlar. Yine de medya toplumun siyasal olarak bilgilendirilmesinde ve karara yönlendirilmesinde henüz tek araç değildir.

Medya ve politik kurumlar arasındaki ilişkilerin temelinde medya kuruluşlarının ne kadar bağımsız olduğu ve bu bağımsızlığı ne tür yöntemlerle ve ne ölçüde kısıtlandığı soruları yatmaktadır.

Medyayı baskı altında tutmanın, haber akışını yönlendirmenin pek çok yolu ve bunun yaşanmış pek çok örneği bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde siyasi iktidarların kendi görüşleri doğrultusunda yayın yapmayan veya kendi çıkarlarına ters düşen durumlarda çeşitli sansür yöntemleri uyguladıkları gerçektir. Siyasal iktidarların kendi çıkarlarını düşünerek basın üzerinde çeşitli yollarla baskı uygulaması, demokratik bir düzen içinde toplumu bilgilendirme görevini yerine getiren basın özgürlüğüne engel olmaktadır.

Ayrıca çeşitli baskı grupları kendi, fikir, görüş ve çıkarlarını halka mal etmek için sahibi oldukları ya da etkileyebildikleri gazeteleri kullanma yoluna gitmişlerdir. (Bektaş 2000, s: 131)

Günümüz toplumlarında basının iyi gelişmesi her şeyden önce bu toplumların toplumsal örgütlenme derecelerine bağlıdır. Medya ve iktidarlar her zaman birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Medyada en çok başbakana önem verilmektedir. Başbakanın ve iktidarın etkinlikleri medya kuruluşları tarafından yakından izlenmektedir. Başbakan medya için birinci derecede haber değeri taşımaktadır.

Siyasal iktidarlar medyada yer alacak olan haberleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğilimi içindedirler. Bu eğilim haberlerin bağımsız ve tarafsız bir biçimde yayımlanmasına engel olmaktadır. Böylesi durumlarda medyanın siyasal güçler tarafından yönlendirildiğini söylemek yanlış olmaz.

Medyada hakim olan yaklaşımlardan biri de gündem belirleme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım medyanın düşünce oluşturma üzerindeki olası etkilerini konu alan bir yaklaşımdır.

Tıpkı bireyler gibi sosyal sistemlerin de karşı karşıya buldukları sorunlar önünde çalışmaya nereden başlayabileceğine karar vermeye yarayan öncelik sıralamaları bulunmaktadır. Okunulan gazete, dinlenen radyo, izlenen televizyonda ilk haberdur.

İnsanlar her gün medyada yayınlanan haberleri okuyarak ya da izleyerek dünyada neler olup bittiğine yönelik bilgileri öğrenmektedir. İnsanlar çevrelerinde ve dünyada olup bitenleri medya aracılığı ile öğrenmektedir.

Gündem belirleme yaklaşımı medyanın haberleri sunuş yoluyla halkın düşündüğü ve konuştuğu konuları belirlediğini ileri

sürmektedir. Böylece oluşan kamu gündemi siyasal gündemi de etkileyerek bir zincirleme etkinin kurulduğunu açıklamaktadır.

Kitle iletişiminin en önemli etkisi bu araçların insanlar için düşünsel olarak düzenlenmesi ve organize etmesidir. Okunulan her gazetenin, izlenen ya da dinlenen her haber bülteninin bir gündemi bulunmaktadır. Bu gündem "medya gündemi" olarak bilinir. Medya gündeminin özelliklerinden söz edebilmek için gazete sayfalarına yerleştirilen haberlerin. Nasıl bir süreçten geçtiği hakkında fikir sahibi olunur.

Haber tek yönlüdür. Haberin tüketicisi konumundaki toplum, medya kuruluşu, yöneticisi ve muhabirin haber diye seçtiği konulara muhatap olmaktadır. Medya gündemi böyle oluşmaktadır: Toplumun yaptığı seçim ise izlediği medya kuruluşudur.

Medya gündeminin kimin tarafından belirlendiği ve topluma ne gibi etkiler yaptığı sorusu ilk kez 1948 yılında Lazarsfeld ve Merton adlı iki araştırmacı tarafından yapılmıştır. Onlara göre medyanın konu gündeminin belirlenmesinde, toplumsal kontrolün görünme biçimi olarak güçlü grupların ve sermaye sahiplerinin etkileri ön plandadır. (Yüksel, 2001 s:70)

Medya gündeminin belirlenmesinde, medya çalışanlarının kişisel özellikleri, değer ve inançları çalışma düzeninden kaynaklanan etkiler, kurumsal amaçlardan kaynaklanan etkiler ve ideolojik eğilimlerin, özellikle de kurum dışından gelen etkilerin önemi büyüktür. Kurum dışı etkilerden kasıt, çıkarları doğrultusunda medyayı yönlendirmeye çalışan çeşitli baskı gruplarıdır. Bu baskı grupları genellikle siyasal amaçlar

doğrultusunda hareket etmektedir. Çoğunlukla bu grupların siyasal gruplar ya da örgütler olduğu görülmektedir.

Kitle iletişim araçları her şeyi gündeme getiremeyeceklerinin bilincinde olduklarından bazen ilginç bir yönetime başvurmaktadırlar. Kamuoyunun neyi okumak istediğini veya hangi konuda yorumları izlemek istediğini kendileri belirlemeye çalışmaktadırlar. Böylece bazı olayların diğerlerinden daha önemli olduğuna kendi başlarına karar vermektedirler. Böylece de izleyiciler, okuyucular ve tüm toplum için bir çeşit gündem belirleme görevi üstlenmektedirler. (Turam, 1994 s: 48)

Medya organizasyonuna yayın periyodu içinde gelen, haber, yorum, ve görsel malzemenin, söz konusu medyanın yayın kimliği ve yayın politikasına uygun olarak seçilmesi işlemine eşik beççiliği adı verilmektedir. (Rigel, 1995 s:34)

Her medya organizasyonuna günde yüzlerce bilgi, haber, yorum, ve fotoğraf gelmektedir. Bu "eşik beççiliği" görevi olmadan gelen tüm verilerin gazetede kullanılmasına olanak yoktur.

Medya topluma ulaşacak bilgileri önem derecesine göre sıralamakta ve belirli bir düzen içerisinde filtre ederek sunulmasını sağlamaktadır. Örneğin gazeteler meydana gelen olaylar arasında bir seçim yaparak kimisine hiç yer vermemekte, kimisini manşetten vermekte kimisini ise sayfanın alt kısmında ya da iç sayfalarda yayımlamaktadırlar. Medya konuları arasında bir sıralama ve değerlendirme yapmaktadır.

Medya temel olarak, siyasilerin topluma mesajlarını iletebilecekleri en önemli mecradır. Toplumun dilek ve isteklerinin

politikacılara iletilmesi görevini de medya üstlenmiştir. Bu anlamda medyanın kontrol gücü özelliği ortaya çıkmaktadır.

Medyanın önemli görevlerinden biri de sorunları ciddi bir biçimde analiz ederek haber haline getirmektir. Bu bağlamda bakıldığında medya ve politika arasındaki ilişkiler “ ortak yaşama ilişkisi” olarak tanımlanabilir. Gazeteci haber kaynağına ulaşmak istemekte politikacılar ise kendi söylemlerinin haber olmasını arzulamaktadırlar. Bu bakımdan politika ile medya arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu söylemek kanımızca yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- BEKTAŞ Arsev “ Kamuoyu, “İletişim ve Demokrasi” Bağlam yayınları İstanbul 2000.
- ÇAM Esat “ *Siyasal Bilimine Giriş*” İ.Ü İktisat Fakültesi Yayınları İstanbul 1981.
- DALKIRAN Nesrin “*Siyasal Reklamcılık ve Basının Rolü*” TGC Yayınları İstanbul 1995.
- RİGEL Nurdoğan “*Haberde Çocuk ve Şiddet*” Der Yayınları İstanbul 1995.
- SAĞNAK Mehmet “ *Medya-Politik*” Eti kitapları İstanbul 1996.
- TURAM Emir “*Medyanın Siyasi Hayata Etkileri*” İrfan Yayıncılık İstanbul 1997.
- TURAN İlter “*Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*” Der Yayınları İstanbul 1996.
- YÜKSEL Erkan “ *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*” Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2001

